

تهدیدها و فرصت‌های مشارکت مردمی در مدیریت زیست‌محیطی

مناطق تحت حفاظت در ایران

مطالعه موردی: استان زنجان - منطقه حفاظت شده و پناه‌گاه حیات وحش انگوران

• حسنعلی لقایی - عضو هیات علمی دانشکده معماری و پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران

• هومن بهمن‌پور - عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شاهرود

• مژگان زعیب‌دار - عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال

چکیده

امروزه اهمیت حفاظت از محیط‌زیست به ویژه در مناطق تحت حفاظت، بیش از پیش مطرح گردیده است. نظر به حساسیت و ویژگی‌های این گونه مناطق، لزوم اتخاذ سیستم مدیریتی مطلوب که براساس مشارکت مردمی بنا نهاده شده باشد، احساس می‌گردد. مقاله حاضر، بر گرفته از طرح پژوهشی «بررسی روش‌های جلب مشارکت مردمی در مدیریت زیست‌محیطی منطقه حفاظت شده و پناه‌گاه حیات وحش انگوران» می‌باشد. منطقه انگوران به لحاظ دار بودن شرایط خاصی از قبیل: وسعت، قدمت، تنوع پوشش گیاهی و جانوری و هم چنین جوامع ساکن و مهاجر فراوان و... به عنوان منطقه مورد مطالعه انتخاب گردیده است. در این طرح، از مطالعات کتابخانه‌ای و به ویژه میدانی به منظور دست‌یابی به نتایج استفاده گردیده است. نتایج حاصل بیان‌گر این موضوع هستند که متأسفانه در این منطقه هیچ گونه مظاهری از مشارکت مردمی و یا جوامع محلی در امر مدیریت زیست‌محیطی، مشاهده نمی‌گردد و میزان نقاط ضعف و تهدیدهای عمده به مراتب بیش از نقاط قوت و فرصت‌های موجود می‌باشند. طبق مطالعات صورت گرفته و براساس پرسش‌نامه اخذ شده از ساکنان این مناطق، مهم‌ترین معضل موجود در منطقه، کمبود علوفه جهت تغذیه دام‌ها در فصول سرد سال و نیز عدم آرایه مجوز به دام‌داران جهت استفاده از زمین‌های واقع در مناطق تحت حفاظت توسط محیط‌بانان اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان با ۲۶٪ می‌باشد. خسارت ناشی از حمله گراز به باغات و مزارع با ۲۰٪، کمبود امکانات رفاهی با ۱۸٪، عدم اشتغال و سطح نازل درآمد با ۱۷٪، عدم وجود راه‌های دسترسی مناسب با ۱۱٪ از دیگر مشکلات و تهدیدهای موجود در منطقه می‌باشند. هم چنین؛ تنها ۸٪ از افراد جامعه محلی از اطلاعات بسیار خوب زیست‌محیطی برخوردار بودند که این رقم در مقابل ۵۵٪ که متعلق به درصد افراد با سطح اطلاعات زیست‌محیطی ضعیف می‌باشد، نشان‌گر اختلاف فاحش بوده و لزوم ارتقای سطح آگاهی و اطلاع‌رسانی را در این جوامع نشان می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: مشارکت مردمی، مدیریت محیط‌زیست، مناطق حفاظت شده، منطقه حفاظت شده انگوران

پیشگفتار

با رشد روزافزون علم و فن‌آوری و به دنبال آن افزایش توانایی بشر برای استفاده از محیط پیرامون خود، میزان دخالت انسان در فرآیندهای طبیعت رو به افزایش است. این دخالت تا حدی افزایش یافته است که تمامی مسؤولان را به فکر کنترل و نظارت بر فعالیت‌های انسانی انداخته است. از همین رو شبکه مناطق حفاظت شده تعریف گردیده، و برای تمامی کشورها ایجاد این شبکه الزامی گردیده است. احداث و حفاظت از مناطق حفاظت شده

از جنبه‌های حفظ تنوع ژنتیکی، حفظ فرآیندهای اکولوژیک و اکوسیستم‌های دارای نقش‌های بنیادی در حفظ و تداوم حیات و دست‌یابی به بهره‌برداری پایدار، تفرج و... است. متأسفانه تنها نامیدن بخشی از سیمای سرزمین به عنوان یکی از مناطق حفاظت شده (پارک ملی، اثر طبیعی ملی، پناه‌گاه حیات وحش و منطقه حفاظت شده) نمی‌تواند حفاظت از آن را تضمین کند. به عقیده بسیاری از متخصصان، مشکلاتی از قبیل کمبود اطلاعات درباره سامانه‌های طبیعی این مناطق، جدا دانستن این مناطق از اراضی پیرامون خود، عدم هماهنگی در برنامه‌ریزی‌ها و عدم توجه به جوامع انسانی مرتبط و نیازهای آنان و... فرآیند حفاظت را در این مناطق با دشواری‌های بسیاری روبه‌رو ساخته است. اگرچه مناطق تحت حفاظت در رقابت با سایر استفاده‌های ممکن از سرزمین آشکارا برتری دارند، و بارها آن را به اثبات رسانده‌اند، معهذاً منابع آن‌ها اغلب در خطر تهدید استفاده‌های فیزیکی قرار دارند. در حالی که ارزش‌های مادی و ملموس این مناطق در برابر ارزش‌های کیفی و خدمات

بی‌شمار آن‌ها بسیار ناچیز است. به علاوه پیامدهای حاصل از نارسایی‌های شکل‌گیری مناطق تحت حفاظت نیز عامل تهدیدکننده دیگری است که به سادگی نمی‌توان آن را نادیده گرفت. گرچه در سالیان اخیر توجه زیادی به مناطق تحت حفاظت شده و در اثر فعالیت‌های ترویجی دست‌اندرکاران حفاظت‌انسان و الفت بیشتری بین دولت‌ها، مردم و این مناطق برقرار گشته است، معهدنا نحوه نگرش و تلقی جوامع مختلف از مفهوم و اهمیت این مناطق تفاوت‌های بسیار زیادی نشان می‌دهد. این تفاوت به طور ضمنی بیان‌گر این واقعیت است که جوامع انسانی تا دست‌یابی به درک صحیح و روشنی از ارزش‌های غیرقابل‌جان‌شین مناطق حفاظت‌شده، آن‌گونه که شایسته و سزاوار آن هستند، هنوز در نیمه راه قرار دارند.

به طور خلاصه می‌توان گفت که تا حد امکان، تصمیمات مدیریتی باید بر پایه شناخت از منطقه بوده و تصمیم‌هایی که در یک منطقه به ظاهر مشابه نیز گرفته می‌شود، ممکن است برای منطقه دیگر کاربردی نداشته باشد.

در این زمینه، افزایش مشارکت‌های عمومی و ارتقای سطح آگاهی افراد، می‌تواند به عنوان کلیدی‌ترین راه‌کار مطرح گردد.

۱- روش تحقیق

این پژوهش از طریق ترکیبی از روش‌های توصیفی-تحلیلی، تحلیل آماری، مصاحبه و مشاهده انجام پذیرفته است. رویه تحقیق شامل مراحل زیر می‌باشد:

* مرحله شناخت (مطالعات اسنادی، مطالعات و مشاهدات میدانی)

* جمع‌آوری اطلاعات (مشاهده، مصاحبه، اندازه‌گیری، صورت‌برداری، آماربرداری و ...)

* مرحله سنتز (تحلیل لایه‌های اطلاعاتی، ترکیب تحلیل‌ها، شناخت کمبودها و نیازها، تعیین اهداف)

۲- بحث و نتیجه‌گیری

۱-۲- تعاریف و اصطلاحات:

۱-۱-۲- مناطق حفاظت‌شده:

در چهارمین کنگره پارک‌های ملی و مناطق حفاظت‌شده و در نخستین کارورزی سمپوزیم چهارم آن، منطقه حفاظت‌شده به قرار زیر تعریف گردید:

«منطقه حفاظت‌شده ۱ منطقه‌ای از خشکی یا دریا است که به طور خاص برای حفظ و نگهداری از تنوع زیستی و منابع طبیعی و فرهنگی همراه آن کنار گذاشته و از طریق قانونی یا شیوه‌های رایج سنتی تحت حفاظت و مدیریت قرار می‌گیرد» ۲.

سیستم طبقه‌بندی مدیریت IUCN طیفی از اهداف مدیریت را تحت پوشش قرار می‌دهد که دامنه آن از بالاترین ارزش طبیعی (کم‌ترین سطح دخالت انسان) تا پایین‌ترین ارزش طبیعی (بالاترین سطح دخالت انسان) متفاوت است. در بین این دو واحد اهداف مدیریت بسیار متفاوت بوده و عمده‌ترین آن‌ها به قرار زیر است (Harmon, 1992)

۱- پژوهش علمی

۲- حفظ دست‌نخوردگی

۳- حفظ گونه‌ها و تنوع ژنتیکی

۴- نگاه‌داری و حفظ خدمات

زیست‌محیطی

۵- حفظ سیمای طبیعی و فرهنگی ویژه

۶- تفرج و توریسم

۷- آموزش

۸- استفاده پایدار از منابع و اکوسیستم‌های طبیعی

۹- حفظ و نگاه‌داری از ویژگی‌های سنتی و فرهنگی

۱-۲- مدیریت زیست‌محیطی:

تعاریف متعددی برای بیان مفاهیم موجود در این اصطلاح‌ارایه گردیده‌اند، که در ذیل به دو نمونه از این تعاریف اشاره می‌گردد:

* «مدیریت زیست‌محیطی، تلاشی است برای یافتن بهترین انتخاب‌های زیست‌محیطی ممکن با استفاده از بهترین تکنیک‌های موجود، که باعث صرف مخارج و هزینه‌های مفرط نگردد»

(Barrow, 1997).

* «مدیریت محیط‌زیست، عبارت از فرآیند تخصیص منابع برای استفاده بهینه از محیط‌زیست و به منظور برآورده شدن نیازهای اساسی انسان در حداقل و حتی بیشتر در صورت امکان و براساس پایداری است» (محرم‌نژاد، ۱۳۸۵).

۱-۳- تعاریف و مفاهیم مشارکت:

مشارکت در فارسی به معنای انبازی، دخالت، اصل علاقه‌مندی و توجه به مساله است. و معادل انگلیسی آن «Participation» به معنای «با خود داشتن» می‌باشد.

مروری به تعاریف مشارکت می‌تواند ما را به سمت تعریفی جامع یاری دهد:

* کمیسیون اقتصادی آمریکای لاتین، مشارکت را شرکت داوطلبانه مردم در یک یا چند برنامه عمومی که فرض می‌شود در توسعه ملی نقش دارند، تعریف می‌نماید. (اوکلی، ۱۹۶۶).

* لیسک (۱۹۸۴) معتقد است، مشارکت شامل دخالت دادن مردم در فرآیند تصمیم‌گیری و اجرای طرح‌های توسعه و سهیم نمودن آن‌ها از منافع و مداخله آن‌ها در ارزیابی این گونه طرح‌ها است.

* آبهوف و کوهن (۱۹۷۶)، معتقدند: مشارکت یعنی شرکت افراد در تصمیم‌گیری، اجرا، ارزش‌یابی و تقسیم منافع حاصل از یک پروژه ۳.

۱-۴- مشاوره و مشارکت عمومی در حفاظت از منابع طبیعی:

بنا به ماهیت کار طرح‌ریزی و ابعاد مختلف آن بدیهی است مدیریت یک منطقه حفاظت‌شده یا هر برنامه‌ریزی نمی‌تواند به تنهایی از عهده انجام طرح‌ریزی برآید. زیرا مناطق حفاظت‌شده منفک از سایر اراضی نمی‌توانند قرار داشته باشند و به همین دلیل انجام طرح‌ریزی مستلزم مشارکت طیف وسیعی از مردم، سازمان‌های ذیربط، متخصصین و تصمیم‌گیران می‌باشد.

الف) روش‌های مشارکت عمومی

اگرچه روش‌های مشارکت در مدیریت و طرح‌ریزی پیشرفت‌های زیادی کرده‌اند ولی

بسیاری از این روش‌ها در رابطه با جمعیت‌های محلی که عمدتاً بی‌سواد هستند کارآیی زیادی ندارند. حتی در کشورهای پیشرفته روش‌های مشارکت همگانی معمول بیشتر در جهتی تکوین پیدا کرده‌اند که اقشار تحصیل کرده یا مرفه را در بر می‌گیرند. برخی از روش‌های مشارکت نیز بیشتر به این دلیل فاقد کارآیی هستند که این روش‌ها از ابتدا به کار گرفته نمی‌شوند، بلکه سازمان اداری بعد از طی مراحل، جهت مشارکت همگانی به استفاده از این روش‌ها روی می‌آورند. در حالی که مردم محلی و سازمان‌های مختلف ذی‌ربط نیاز دارند به این که احساس کنند واقعاً در طرح‌ها سهیم هستند و از همان ابتدا به وجود آن‌ها نیاز هست. و این تنها راهی است که می‌تواند در آنها اعتماد و تمایل به مشارکت را برانگیزد.

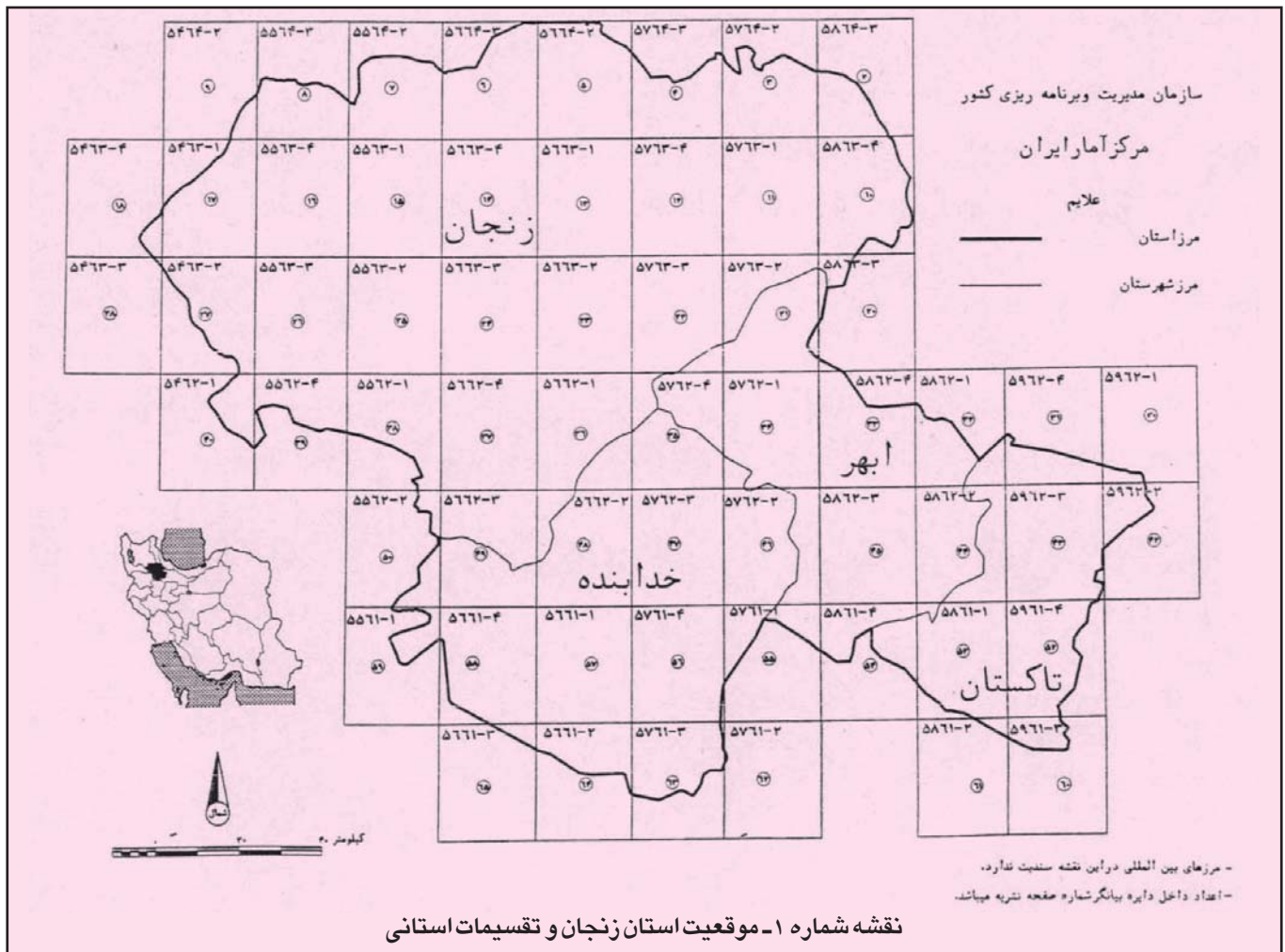
روش‌های مشارکت همگانی که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌گردد، در رابطه با نحوه همکاری سازمان‌ها و جمعیت‌های محلی است که مستقیماً درگیر مساله هستند:

- ۱) مشورت غیررسمی
- ۲) کمیته‌های مشورتی
- ۳) کمیته مدیریت
- ۴) آموزش
- ۵) اشتغال

ب) نیروهای مؤثر در امر مشارکت بخش‌ها و گروه‌های زیر می‌توانند در امر مشارکت نقش داشته باشند:

- بخش دولتی
- بخش تجاری خصوصی
- تشکیلات و سازمان‌های مردمی و غیردولتی
- جوامع محلی و بومی

- زنان و جوانان
 ۲-۲- ویژگی‌های منطقه مورد مطالعه
 ۲-۲-۱- موقعیت جغرافیایی:
 منطقه حفاظت شده و پناهگاه حیات وحش انگوران بین ۳۶ درجه و ۵۰ دقیقه الی ۴۷ درجه و ۵۰ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۱۵ دقیقه الی ۴۷ درجه و ۵۰ دقیقه طول شرقی در شمال غرب کشور در ناحیه ای کوهستانی در رشته کوه‌های زاگرس قرار گرفته است. این منطقه در جنوب غرب استان زنجان در مرز ۳ استان آذربایجان شرقی و غربی و کردستان واقع گردیده است و از نظر تقسیمات کشوری قسمت عمده‌ای از شمال و شرق و جنوب آن در دو بخش ماه‌نشان و انگوران شهرستان زنجان و قسمتی از جنوب غرب منطقه در بخش افشار شهر تکاب در استان آذربایجان غربی قرار

گرفته است (نقشه شماره ۱).

۲-۲-۲- تاریخچه:

به لحاظ وجود سوابق و معروفیت شکارگاه‌های منطقه انگوران از نظر قوچ و میش وحشی، پس از شناسایی و معرفی محدوده آن توسط شکاربانی وقت زنجان به سازمان مرکزی و براساس مصوبه شماره ۳۱ مورخ ۱۳۴۹/۱۲/۲۲ شورای عالی شکاربانی و نظارت بر صید که در روزنامه رسمی شماره ۷۶۷۵ مورخ ۱۳۵۰/۳/۱۹ آگهی گردیده از سال ۱۳۵۰ محدوده‌ای برابر ۹۰۰۰۰ هکتار طبق نقشه مصوب رسماً با عنوان «منطقه حفاظت شده انگوران» در فرمانداری کل وقت زنجان بنیان نهاده شد، و حدود آن توسط تابلو علامت‌گذاری و تحت حفاظت قرار گرفته است.

پس از گذشت ۴ سال استعدادهای بالقوه منطقه و امنیت ایجاد شده در زیستگاه‌های وحوش آن موجب زادآوری و تکثیر و تجمع وحوش از مناطق را سبب گردید و جمعیت قوچ و میش آن به مرز ۷۰۰۰ راس و کل و بز آن به مرز ۲۰۰۰ راس رسید و ضمن ظهور اهمیت منابع و اثرات حفاظت آن، بهره‌برداری با پروانه ویژه نیز از سال ۱۳۵۴ آغاز گردید (نقشه شماره ۲، نشان گر آخرین تغییرات اعمال شده در منطقه می باشد).

۲-۲-۳- راه‌های ارتباطی:

دو راه ارتباطی اصلی، دسترسی به منطقه انگوران را از شهر زنجان میسر می‌سازد که به ترتیب عبارتند از:

الف) راه آسفالتی زنجان به دندی:

به طول ۱۰۰ کیلومتر که از کیلومتر ۵ جاده زنجان به بیجار منشعب شده و پس از گذشتن از قراء قلی کندی و چاپرلو و قرایی به رودخانه قزل اوزن مرز شمالی منطقه رسیده و پس از گذشتن از قراء ابراهیم آباد و قره دره به دندی می‌رسد. این راه از دندی تا معدن سرب و امیر آباد و تخت سلیمان ادامه دارد و از دندی تا نقاط دیگر شوسه می‌باشد.

ب) راه شوسه نیک‌پی به ماه‌نشان:

این راه که از کیلومتر ۳۵ جاده آسفالتی و

ترانزیت زنجان به تبریز در محل پاسگاه انتظامی نیک‌پی منشعب می‌شود پس از گذشتن از قراء اندآباد، لولک آباد، ماد آباد، میر آخور به رودخانه قزل اوزن و سپس به ماه‌نشان می‌رسد به طوری که از زنجان تا ماه‌نشان به طول ۱۱۰ کیلومتر می‌باشد و ۳۵ کیلومتر آن آسفالتی و مابقی این مسیر از ماه‌نشان تا دندی در داخل منطقه به طول ۵۵ کیلومتر ادامه دارد (تصویر ۱).

همچنین ۵ راه فرعی نیز به منظور دسترسی به منطقه انگوران موجود می‌باشد.

۲-۲-۴- روستاهای پیرامون منطقه:

در داخل منطقه حفاظت شده و پناه‌گاه حیات وحش انگوران تعداد ۷۵ روستای ساکن وجود دارد. تعداد ۱۱ روستا با مهاجرت از خارج از منطقه و با آوردن دام به صورت کوچ‌نشینی و زندگی عشایری و اسکان در چادر در تابستان‌ها به مدت ۴ ماه از پانزدهم خرداد تا پانزدهم شهریور در مراتع بیلاقی منطقه به امر دام‌داری می‌پردازند. تعداد ۲۹ روستا نیز در پیرامون منطقه به صورت هم‌جوار و ساکن با مراتع و مزارع مشترک با منطقه وجود دارد.

از لحاظ تراکم روستا و کثرت تعداد آن‌ها در داخل و حریم منطقه شاید منطقه انگوران بیشترین روستا را در بین مناطق حفاظت شده و پناه‌گاه‌های ایران داشته باشد و این امر یکی از نقاط ضعف و عوامل مهم فرسایش منطقه محسوب می‌گردد و توسعه و پیشرفت و عمران این روستاها به خصوص در دهه پس از پیروزی انقلاب اسلامی، سبب ایجاد دگرگونی در زیستگاه‌های حیات وحش و کاهندگی و به تحلیل بردن منابع گیاهی و جانوری شده و با آهنگ سریع رشد و توسعه و محرومیت‌زدایی در منطقه هر روز دامنه تاثیرات منفی آن بر محیط طبیعی منطقه بارزتر می‌گردد.

۲-۲-۵- محیط زیست طبیعی منطقه:

این منطقه (منطقه حفاظت شده و پناه‌گاه حیات وحش انگوران) دارای ۲۷۴ گونه گیاهی، ۱۰۶ گونه پرنده، ۱۰ گونه ماهی ۲۳ گونه خزنده و ۷ گونه دوزیست می‌باشد. بر اساس آمارگیری صورت گرفته در ۱۳۸۲/۱۲/۱۹ لغایت ۱۳۸۲/۱۲/۲۵، نتایج زیر حاصل گردیده است:
قوچ = ۳۹۸ راس

شکار و یا معدوم نمودن آنها = ۲۰ درصد
 ج) کمبود امکانات رفاهی (آب آشامیدنی سالم) = ۱۸ درصد
 د) عدم اشتغال و ناکافی بودن درآمد ساکنان = ۱۷ درصد
 ه) عدم وجود راه‌های دسترسی مناسب = ۱۱ درصد
 و) سایر موارد = ۸ درصد
 در نمودار شماره (۲)؛ میزان اطلاعات زیست‌محیطی افراد ساکن و جامعه محلی بررسی و استنتاج گردیده است:
 بر این اساس، ۸ درصد از افراد دارای سطح اطلاعات زیست‌محیطی بسیار خوب، ۱۳ درصد خوب، ۲۴ درصد متوسط و ۵۵ درصد ضعیف بوده‌اند.

نمودار شماره (۳)؛ میزان موافقت و یا عدم موافقت افراد ساکن و جامعه محلی را با توسعه و رونق صنعت گردشگری پایدار (اکوتوریسم) در مناطق مورد مطالعه، ارایه می‌دهد.

۴- راهکارهای پیشنهادی

نظر به مطالعات و بازدیدهای صورت گرفته از منطقه، و هم چنین نتایج حاصل از مصاحبه و تکمیل پرسش‌نامه‌های اخذ شده از جوامع محلی، روستاییان و کارشناسان، راهکارهای پیشنهادی به منظور تدوین سیستم مدیریت زیست‌محیطی مطلوب در منطقه حفاظت شده و پناه‌گاه حیات وحش انگوران (با تاکید بر جنبه‌های مشارکت جوامع محلی)، به شرح ذیل می‌باشند:

۴-۱- راه کارهای مبتنی بر تقویت نقاط قوت و استفاده از فرصت‌ها:

- * تلاش در جهت ارایه برنامه توریسم پایدار (اکوتوریسم) در منطقه با توجه به جاذبه‌ها و پتانسیل‌های فراوان موجود
- * تلاش در جهت احداث و توسعه تسهیلات و زیرساخت‌های مناسب و لازم، به منظور توسعه صنعت توریسم در منطقه
- * استقبال از مشارکت روستاییان در برنامه‌های توسعه در منطقه
- * دخالت دادن جوامع محلی و افراد بومی

تصویر ۱: نمایی از راه شوسه نیکویی به ماه‌نشان

بیان گر نقاط ضعف و تهدیدهای فراوان در منطقه در مقابل اندک نقاط قوت و فرصت‌ها می‌باشد که این امر، توجه جدی‌تر به مقوله مدیریت زیست‌محیطی (با تاکید بر مشارکت مردمی) در این منطقه را خاطر نشان می‌سازد. خلاصه نتایج طرح به شرح زیر می‌باشد:
 نتایج حاصل از پرسش‌نامه‌های اخذ شده و مصاحبه‌های صورت گرفته با افراد بومی و ساکنان جامعه محلی، در نمودارهای شماره (۱، ۲، ۳) خلاصه شده‌اند.

در نمودار شماره (۱)؛ نقاط ضعف و تهدیدهای مهم منطقه از دید افراد ساکن و جامعه محلی به ترتیب اهمیت ارایه گردیده است:

الف) کمبود علوفه جهت تغذیه دام‌ها در فصول سرد سال و عدم ارایه مجوز از طرف سازمان حفاظت محیط‌زیست (اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان زنجان) جهت تغذیه دام‌ها از علف‌زارهای موجود در مناطق تحت حفاظت = ۲۶ درصد

ب) خسارت ناشی از حمله گرازها به محصولات و عدم ارایه مجوز از طرف سازمان حفاظت محیط‌زیست (اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان زنجان) جهت

میش = ۱۲۶۰ راس
 خرگوش = ۵۹ قلاده
 کل = ۱۴۳ راس
 بز = ۲۳۸ راس
 گراز نر و ماده = ۴۰۱ عدد
 گرگ = ۵۶ قلاده
 روباه = ۴۱ قلاده
 شغال = ۱۸ قلاده

۳- یافته‌های تحقیق

پس از شناسایی مقدماتی و بررسی اولیه از منطقه مورد مطالعه، و براساس مذاکرات صورت گرفته با کارشناسان اداره کل محیط‌زیست استان، تصمیم بر آن گرفته شد که:

- ۱- منطقه مورد مطالعه به چند بخش فرعی و کوچک‌تر تقسیم گردد.
- ۲- اقدام به تنظیم و تکمیل پرسش‌نامه‌ای با هدف سنجش میزان آگاهی و علاقه افراد بومی و ساکنان منطقه، نسبت به مسایل زیست‌محیطی گردد.
- ۳- جلسات گفتگو و مصاحبه غیررسمی با کارشناسان، افراد آگاه و علاقه‌مند، نمایندگان تشکل‌ها و ذی‌نفعان برگزار گردد. نتایج حاصل از مطالعات صورت گرفته،

جدول (۱)؛ فهرست نقاط ضعف و تهدیدهای موجود در منطقه حفاظت شده و پناهگاه حیات وحش انگوران

نقاط ضعف و تهدیدها (WT)

- فقدان طرح آمایش سرزمین مربوط به منطقه
- کمبود امکانات و تسهیلات اولیه در بسیاری از نواحی مسکونی در محدوده مطالعاتی طرح
- آگاهی اندک روستاییان و جوامع بومی و محلی نسبت به مقوله‌های زیست‌محیطی
- عدم اطلاع‌رسانی به جوامع محلی نسبت به مقوله‌های زیست‌محیطی و بهداشتی
- فقدان آب آشامیدنی سالم
- فقدان سیستم دفع بهداشتی زباله
- کمبود راه‌های دسترسی مطلوب
- عدم مشارکت جوامع محلی و افراد بومی در مدیریت منطقه
- شکار غیرمجاز در منطقه و عدم نظارت کافی بر صدور مجوز (صدور مجوز در فصل نامناسب و به افراد فاقد صلاحیت)
- فعالیت‌های موازی در منطقه و عدم شفافیت حیطه و وظایف نهادها و ارگان‌های مختلف (وزارت جهاد سازندگی، وزارت نیرو، سازمان محیط زیست، وزارت صنایع و معادن و غیره)
- کمبود علوفه مورد نیاز روستاییان و دام‌داران در فصول سرد سال
- هم‌جواری روستاهای بهستان، اکیزقشلاق و بلند پرچین با محدوده امن در منطقه حفاظت شده انگوران (سهولت در شکار و چرای دام)
- تغییر کاربری اراضی در منطقه حفاظت شده
- توسعه بی‌رویه شهر ماه‌نشان در داخل منطقه حفاظت شده انگوران
- کمبود مقرهای حفاظتی در منطقه (با توجه به وسعت منطقه) و امکانات حفاظتی
- وضعیت اقتصادی و امنیتی (خطر حمله حیات وحش و درگیری با افراد محلی) نامناسب محیط بانان
- هجوم فراوان و مکرر گراز به مزارع و باغات و نیز، روباه به ماکیان
- عدم درک مقررات و قوانین وضع شده در منطقه، توسط بومیان
- برخورداری برخی از افراد شناخته شده از اسلحه غیرمجاز و عدم برخورد قانونی با آنان
- عدم آگاهی جوامع محلی نسبت به مقوله گردشگری و پیامدهای ناشی از اکوتوریسم در منطقه
- فقدان تسهیلات و امکانات به منظور توسعه صنعت توریسم در منطقه و امکان درآمدزایی از این طریق
- فعالیت کارخانجات سرب و روی انگوران و ایجاد آلودگی‌های زیست‌محیطی (هوا، آب، بصری و...)
- وجود معادن مختلف در منطقه حفاظت شده انگوران
- آلودگی زیست‌محیطی ناشی از نشستی سد باطله تغلیظ سرب و روی انگوران
- ورود فاضلاب‌های شهر دندی و حومه به داخل رودخانه
- عدم دریافت سیستم مدیریتی ISO 14000 توسط کارخانجات موجود در منطقه
- مخالفت بومیان با اعلام بخشی از منطقه انگوران به عنوان منطقه امن
- شکایت بومیان از عدم اعطای مجوز شکار گراز توسط اداره کل حفاظت محیط زیست استان
- عدم رضایت روستاییان و دام‌داران از فعالیت‌های دامداری در منطقه به دلیل وجود مشکلات مختلف در این زمینه
- فقدان تشکل‌های زیست‌محیطی غیردولتی در منطقه
- عدم رضایت جوامع محلی از طرح سازمان حفاظت محیط زیست (طرح خروج روستاییان از منطقه)
- کمبود منابع مالی جهت اجرای طرح خروج روستاییان از منطقه
- کاهش تنوع زیستی در منطقه

جدول (۲)؛ فهرست نقاط قوت و فرصت‌های موجود در منطقه حفاظت شده و پناهگاه حیات وحش انگوران

نقاط قوت و فرصت‌ها (SO)

- جاذبه‌های گردشگری فراوان در منطقه (تخت سلیمان، کوه بلقیس، قلعه بهستان، دودکش‌های جنی و تنوع جانوری و گیاهی و مناظر طبیعی)
- بکر بودن بخش‌های وسیعی از محدوده طرح
- ابراز علاقه جوامع محلی نسبت به مشارکت در امر مدیریت زیست‌محیطی منطقه
- احساس علاقه فراوان افراد بومی، نسبت به زادگاه، محل سکونت و فعالیت‌های شغلی خویش
- ابراز علاقه جوامع محلی نسبت به توسعه توریسم پایدار در منطقه
- برخورد نسبتاً مناسب محیط بانان با جوامع محلی
- وجود تشکل‌های زیست‌محیطی غیردولتی (NGOS) در استان و افزایش تعداد آنان در سالیان اخیر
- سابقه و تاریخچه مدیریتی منطقه از لحاظ جنبه‌های حفاظتی
- ابراز علاقه و آمادگی مسؤولین شورای اسلامی شهر دندی جهت مشارکت در فعالیت‌های زیست‌محیطی

در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌های آتی، اعطای جوایز و هدایا به افراد محلی فعال در این زمینه و همچنین بهره‌مندی از اطلاع‌رسانی آنان در خصوص تخلفات صورت گرفته در محل توسط برخی از افراد بومی و غیر بومی.

* افزایش نقش تشکل‌های زیست‌محیطی (NGOS) حاضر در استان و حمایت از فعالیت‌ها و اقدامات قانونی آنها
* واگذاری بخشی از طرح‌ها و برنامه‌ها به تشکل‌های زیست‌محیطی غیر دولتی در منطقه

* معرفی جاذبه‌های منطقه از طریق عکس و فیلم
۲-۴- راه کارهای مبتنی بر تضعیف نقاط ضعف و حذف تهدیدها:

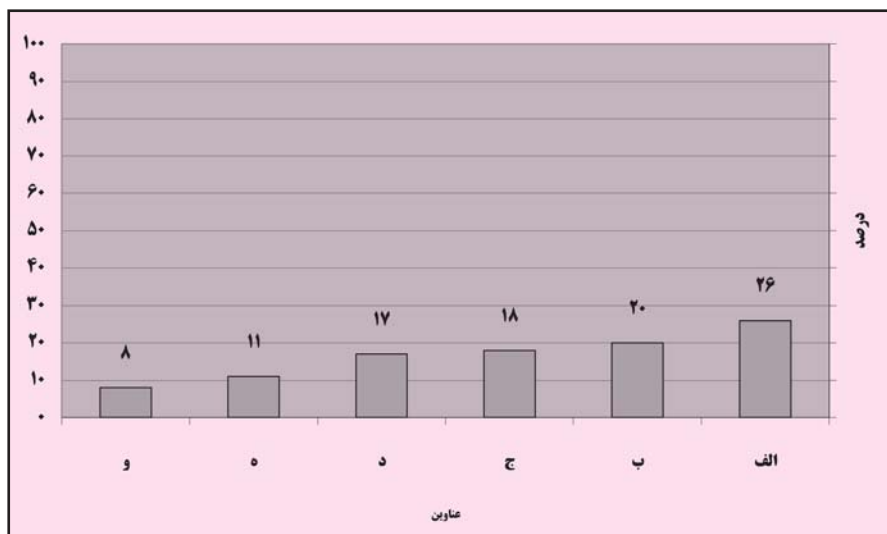
* تدوین برنامه راهبردی سیستم مدیریت زیست‌محیطی (EMS) متناسب با ویژگی‌های منطقه.
* تهیه و تدوین طرح آمایش سرزمین و انجام ارزیابی توان اکولوژیکی در منطقه.
* ایجاد زون‌های مدیریتی در منطقه بر اساس جدیدترین سیستم طبقه‌بندی IUCN و FAO

* فراهم‌سازی امکانات و تسهیلات اولیه و بهداشتی در نواحی روستایی و محروم موجود در منطقه

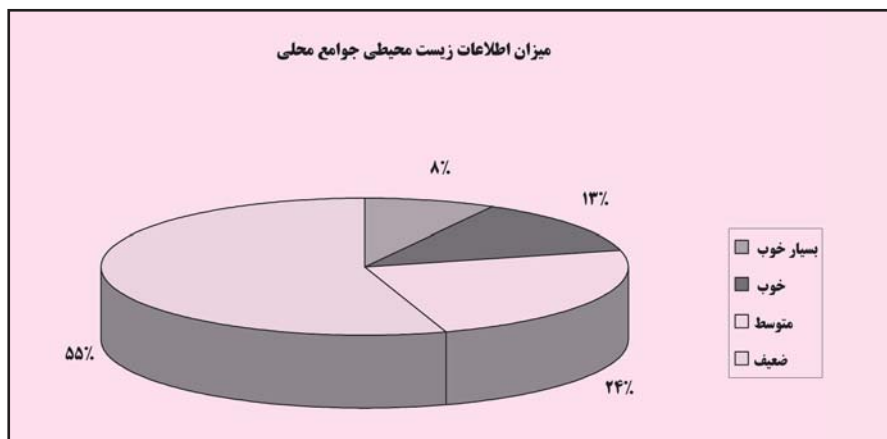
* ارتقای سطح آگاهی‌های زیست‌محیطی در نزد جوامع محلی و بومیان
* اتخاذ تدابیری به منظور ایجاد سیستم بهداشتی دفع زباله، فاضلاب و پساب (به ویژه در شهر دندی).

* توسعه و بهبود راه‌های دسترسی و حمل و نقل ایمن در منطقه و فراهم نمودن شرایط تردد در نقاط حساس منطقه در طی فصول مختلف سال.

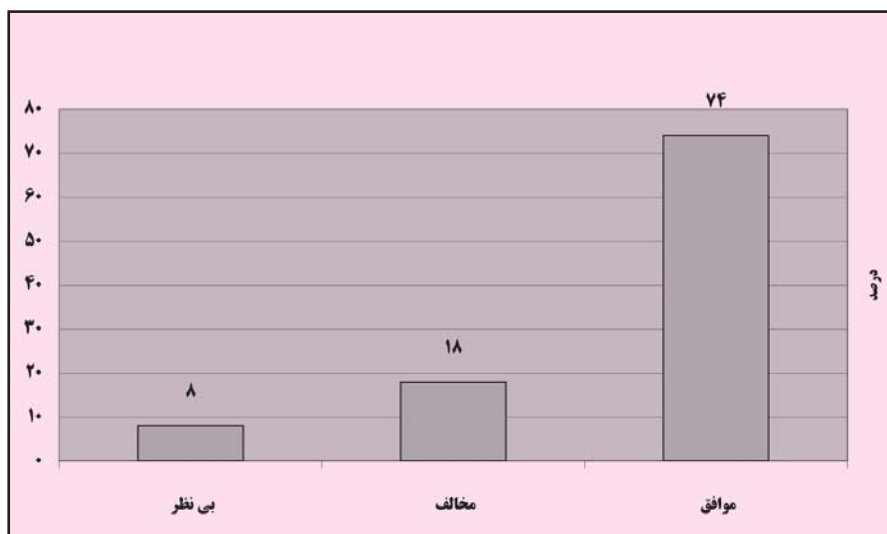
* اصلاح و بازنگری برخی از مقررات زیست‌محیطی رایج در منطقه (از جمله بازنگری در تعیین منطق حساس و امن)
* برخورد جدی‌تر با شکارچیان غیر مجاز در منطقه (غیر بومی)

نمودار شماره ۱؛ نقاط ضعف و تهدیدهای موجود در منطقه از دید جوامع محلی، به ترتیب اهمیت

نمودار شماره ۲؛ مقایسه میزان اطلاعات زیست‌محیطی افراد ساکن در منطقه

نمودار شماره ۳؛ نسبت پاسخ جوامع محلی به استقرار و توسعه صنعت گردشگری پایدار در منطقه

گواهی‌نامه‌ها و استانداردهای زیست‌محیطی از جمله: ISO 14000 ، HSEQ و ...

پاورقی

1- Protected Area

۲- مجنونیان، ۱۳۷۸، پارک‌های ملی و مناطق حفاظت شده، انتشارات سازمان حفاظت محیط‌زیست

منابع

۱- اصغری. سوسن، عملکرد برنامه سوم دولت در ارتباط با توسعه پایدار و مشارکت‌های زیست‌محیطی، جزوه کمک آموزشی

۲- دستور کار ۲۱ به زبان ساده، ۱۳۸۱، کمیته ملی توسعه پایدار، انتشارات سازمان حفاظت محیط‌زیست

۳- شاعری. علی محمد، ۱۳۸۲، راهنمای عملی مشارکت و ترویج منابع طبیعی، نشر پونه

۴- گروه منابع طبیعی و محیط‌زیست سازمان ملل متحد، ۱۳۸۴، راهبردهای مدیریت محیط‌زیست (EMS)، ترجمه حسنعلی لقای، انتشارات سازمان حفاظت محیط‌زیست، کمیته ملی توسعه پایدار

۵- لقای. حسنعلی، ۱۳۸۲، طرح ارشاد و آموزش همگانی اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان زنجان

۶- لقای. حسنعلی، ۱۳۸۰، راهکارهای توسعه پایدار اقتصادی، اجتماعی و حمایت محیط‌زیست از طریق توسعه اکوتوریسم با مشارکت مردمی، جزوه آموزشی

۷- لقای. حسنعلی، ۱۳۷۸، مشارکت مردمی در طرح‌های توسعه و عمران شهری، جزوه آموزشی درس انسان و محیط

۸- مجنونیان. هنریک، ۱۳۷۹، مناطق حفاظت شده ایران، انتشارات سازمان حفاظت محیط‌زیست

۹- مجنونیان. هنریک، ۱۳۷۸، پارک‌های ملی و مناطق حفاظت شده، انتشارات سازمان حفاظت محیط‌زیست

تصویر ۲: نمای بخش شمالی رودخانه انگوران چای

تصویر ۳: نمایی از منطقه حفاظت شده انگوران (جنوب ماه‌نشان)

* افزایش مقرهای حفاظتی در منطقه به منظور نظارت مطلوب‌تر و مستمر (به ویژه در مناطق: قزلبو، قره‌ناز، خور جهان).

* توجه بیشتر به وضعیت اقتصادی و اجتماعی محیط‌بانان و ایجاد انگیزه بیشتر در میان آنان

* برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی برای کارشناسان و محیط‌بانان در زمینه جلب مشارکت مردمی در مدیریت زیست‌محیطی منطقه

* اتخاذ تدابیری به منظور کاهش و کنترل تهاجم گراز به مزارع و باغات جوامع محلی

* آگاه‌سازی و توجیه جوامع محلی نسبت به قوانین و مقررات زیست‌محیطی مرتبط با منطقه

* تلاش در جهت آگاه‌سازی و آماده‌سازی جوامع محلی نسبت به توسعه صنعت توریسم در منطقه

* نظارت و پایش مستمر بر فعالیت‌های کارخانجات سرب و روی و واحدهای صنعتی موجود در منطقه، به منظور اجتناب از انحراف از معیار

* ملزم نمودن کارخانجات و واحدهای صنعتی موجود در منطقه به اخذ